

Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας των σχολικών εγχειριδίων της Οικιακής Οικονομίας

Περίληψη

Ο σύγχρονος άνθρωπος καλείται καθημερινά να αντιμετωπίσει πλήθος προβλημάτων, τα οποία προκαλούν υποβάθμιση της ποιότητας της ζωής τόσο των ενηλίκων, όσο κυρίως των παιδιών, ενώ παράλληλα, δημιουργούν και συντηρούν σοβαρά εμπόδια για την εν γένει εύρυθμη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου. Προβλήματα όπως: η φτώχεια, η ανεργία, η μετανάστευση, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η εγκληματικότητα, η έλλειψη δικαιοσύνης, η απουσία κοινωνικής συνοχής κ.ά είναι ιδιαίτερα οξυμμένα τα τελευταία χρόνια δυσχεραίνοντας ποικιλοτρόπως την καθημερινή ζωή του ανθρώπου. Αυτά τα προβλήματα εγείρουν, τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα, ζητήματα που άπτονται του άμεσου ενδιαφέροντος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Ως διαπολιτισμική ορίζεται η εκπαίδευση, η οποία αποσκοπεί στην προετοιμασία ανεξάρτητων ανθρώπων για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική, πολυπολιτισμική κοινωνία που χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική, εθνική, γλωσσική και θρησκευτική διαφορά και ανισότητα (Batelaan & Van Hoof, 1996). Τη διαπολιτισμική εκπαίδευση διέπουν αρχές όπως: η εκπαίδευση για την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, το διαπολιτισμικό σεβασμό και η εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης (Essinger, 1988), καθώς και παραδοχές - βάσεις όπως: η αναγνώριση της ετερότητας, η κοινωνική συνοχή, η ισότητα και η δικαιοσύνη (Νικολάου, 2005).

Παράλληλα, το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας συνιστά ένα σύγχρονο, διεπιστημονικό και συνεχώς εξελισσόμενο γνωστικό αντικείμενο, το οποίο εστιάζει στη μελέτη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ανθρώπου στο οικογενειακό και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Κουτρούμπα, 2004) και διδάσκεται στον ελλαδικό χώρο με τη σημερινή του μορφή τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Συγκεκριμένα, το γνωστικό αντικείμενο της Οικιακής Οικονομίας επιδιώκει σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών να καταστήσει το εύπλαστο άτομο της εφηβικής και προεφηβικής ηλικίας, ενεργητικό, αυτοδύναμο και υπεύθυνο, προσφέροντάς του, κατά το δυνατόν, όλα τα στοιχεία, τα οποία έχει ανάγκη για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του (Φ.Ε.Κ 33, 1998).

Σκοπός της εργασίας είναι να εντοπίσει και να αναδείξει ζητήματα στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας που άπτονται του άμεσου ενδιαφέροντος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Για την υλοποίηση του σκοπού της εργασίας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου στα σχολικά εγχειρίδια της Α΄ και Β΄ τάξης του γυμνασίου. Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε προέκυψε ως κύριο συμπέρασμα ότι στα σχολικά εγχειρίδια υφίσταται πληθώρα ζητημάτων που διαχέουν άμεσα ή έμμεσα την έννοια και τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, στα σχολικά εγχειρίδια κυριαρχούν τα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας, του διαπολιτισμικού σεβασμού και της αλληλεγγύης σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η ανάδειξη αυτών των ζητημάτων δύναται να συνεισφέρει σημαντικά τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα στη βελτίωση της ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς των μαθητών, καθώς και στην ομαλή λειτουργία του κοινωνικού συνόλου.

Abstract

Modern man is daily called upon to confront a host of problems that downgrade the quality of life of both adults and, mainly, children. Meanwhile, these troubles create and sustain serious obstacles to the orderly function of society, in general terms. Problems such as poverty, unemployment, immigration, xenophobia, racism, the infringement of human rights, criminality, the lack of justice, the absence of social cohesion etc have become particularly acute in recent years and have aggravated man's daily life in multiple ways. These problems raise, both directly and indirectly, issues that pertain to the immediate interest of intercultural education.

Intercultural education is defined as that education which aims at the preparation of independent people for their participation into a democratic and intercultural society that is characterised by political, ethnic, linguistic and religious difference and inequality (Batelaan & Van Hoof, 1996). Intercultural education is regulated by principles such as the education for empathy, solidarity and intercultural respect, the education against the nationalist way of thinking (Essinger, 1988), as well as assumptions – foundations like the acknowledgment of otherness, social cohesion, equality and justice (Νικολάου, 2005).

At the same time, the subject of Home Economics constitutes a modern, interdisciplinary and ever-evolving subject which focuses on the study of the particular characteristics of humans in the familial and the wider social environment (Κουτρούμπα, 2004), and has been taught in Greece in its current form for the last two decades. In specific, this subject, according to the analytical curriculum, seeks to turn the impressible adolescent and preadolescent into an energetic, self-reliant and responsible person, while supplying him/her – as far as possible – with all the elements necessary for the development of his/her personality (Φ.Ε.Κ 33, 1998).

The purpose of this paper is to locate and highlight issues in the school textbooks of Home Economics that are pertinent to the immediate interest of intercultural education. In order to achieve this purpose, the method of content analysis was employed on the textbooks of the 1st and 2nd grade of junior high school. The analysis carried out led to the main conclusion that school textbooks contain a wealth of issues that diffuse, whether directly or indirectly, the concept and the principles of intercultural education. In particular, the most dominant issues in school textbooks are those of human rights, equality, intercultural respect and solidarity on an individual and social level. The foregrounding of these matters can yield a substantial contribution, both in the short and in the long term, to the improvement of the individual and social behaviour of the students, as well as to the proper functioning of the community.

Εισαγωγή

Ο σύγχρονος άνθρωπος αντιμετωπίζει πληθώρα προβλημάτων, τα οποία υποβαθμίζουν ουσιαστικά την ποιότητα της καθημερινής του ζωής. Προβλήματα όπως: η φτώχεια, η ανεργία, η μετανάστευση, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η εγκληματικότητα, η έλλειψη κοινωνικής συνοχής κ.ά βρίσκονται σε έξαρση τις τελευταίες δεκαετίες και καθιστούν πιο δύσκολη την καθημερινή ζωή του ανθρώπου. Το σύνολο αυτών των προβλημάτων εγείρουν, τόσο αυτόνομα, όσο και συνδυαστικά, ζητήματα που αφορούν άμεσα τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Είναι απαραίτητη η επισήμανση ότι το γνωστικό αντικείμενο της Οικιακής Οικονομίας ενδιαφέρεται άμεσα, μελετά ενδελεχώς και εστιάζει επισταμένως σε ζητήματα που άπτονται συγχρόνως και του ενδιαφέροντος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Πιο αναλυτικά η επιστήμη της Οικιακής Οικονομίας έχοντας θέσει μόνιμα τον άνθρωπο στο

επίκεντρό της εστιάζει το ενδιαφέρον της στο πώς θα βελτιώσει την καθημερινή του ζωή με ανθρωπιστικούς όρους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει αναπόφευκτα προσέγγιση με θεματικές, οι οποίες τελούν διαρκώς υπό την επιστημονική έρευνα και μελέτη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Παράλληλα, υποστηρίζεται ότι κατά το σχεδιασμό των σχολικών εγχειριδίων είχε ληφθεί μέριμνα να υφίσταται και η διαπολιτισμική διάσταση σε αυτά (Νικολάου, 2005). Συνεπώς προκύπτει εύλογα το ερώτημα, αν στα σχολικά εγχειρίδια ενός μαθήματος όπως η Οικιακή Οικονομία, τα οποία συνδέεται άμεσα με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, υφίστανται αντίστοιχα θέματα. Η παρούσα εργασία αποσκοπεί να εντοπίσει και να αναδείξει στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ τάξης του γυμνασίου ζητήματα που έλκουν άμεσα το ενδιαφέρον της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Για την υλοποίηση του σκοπού επιλέχθηκε και χρησιμοποιήθηκε ως καταλληλότερη η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου.

Η Οικιακή Οικονομία στο εκπαιδευτικό σύστημα στον ελλαδικό χώρο

Η Οικιακή Οικονομία συνιστά ένα σύγχρονο, διεπιστημονικό και συνεχώς εξελισσόμενο γνωστικό αντικείμενο, το οποίο εστιάζει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ανθρώπου στο οικογενειακό και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (Κουτρούμπα, 2004). Την ίδια στιγμή από τη μελέτη του αναλυτικού προγράμματος σπουδών του μαθήματος (ΦΕΚ 33, 1998) διαπιστώνεται ότι σκοπός του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ τάξης του γυμνασίου είναι να συνεισφέρει, προκειμένου το εύπλαστο άτομο της εφηβικής και προεφηβικής ηλικίας να καταστεί ενεργητικό, αυτοδύναμο και υπεύθυνο, αποκτώντας το σύνολο των στοιχείων, τα οποία έχει ανάγκη για να αναπτύξει την προσωπικότητά του. Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι η ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή αποτελεί διαχρονικά πρωταρχικό στόχο του σχολείου. Στην ίδια κατεύθυνση κινούμενοι οι Ματσαγγούρας (2007) και Φύκαρης (2010) εκφράζουν την άποψη ότι το εκπαιδευτικό σύστημα είναι απαραίτητο να συμβάλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών, ώστε αυτοί να λειτουργούν ως υπεύθυνοι, ενεργοί και δημιουργικοί πολίτες σε μια πολύπλοκη κοινωνία, σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και αναδιαμορφούμενο κοινωνικό και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

Καταληκτικά, συμπεραίνεται ότι το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας επιδιώκει να ακολουθεί πολυεπίπεδα τις εξελίξεις της εποχής, προκειμένου να μεταδίδει στους μαθητές το σύνολο των απαιτούμενων γνώσεων, αξιών και αρχών που θα τους καταστήσουν στο άμεσο μέλλον υπεύθυνους, ενεργούς και ωφέλιμους πολίτες για το κοινωνικό σύνολο.

Εννοιολογικό περιεχόμενο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει εισέλθει δυναμικά στον ελλαδικό χώρο τις τελευταίες δεκαετίες επιδιώκοντας την επίλυση ή άμβλυνση πληθώρας προβλημάτων όπως: ο ρατσισμός, η ξενοφοβία, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κ.ά, τα οποία έχουν άμεσο αντίκτυπο στο μαθητικό πληθυσμό και στη λειτουργία των σχολικών μονάδων. Για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Ένας, όμως, ιδιαίτερα επιτυχημένος και εύστοχος ορισμός καλεί ως διαπολιτισμική την εκπαίδευση που αποσκοπεί στην προετοιμασία ανεξάρτητων ανθρώπων για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική, πολυπολιτισμική κοινωνία, η οποία χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική, εθνική, γλωσσική και θρησκευτική διαφορά και ανισότητα (Batelaan & Van Hoof, 1996).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση εμφορείται από συγκεκριμένες αρχές όπως: η εκπαίδευση για την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, το διαπολιτισμικό σεβασμό και η

εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης (Essinger, 1988), καθώς και παραδοχές - βάσεις όπως: η αναγνώριση της ετερότητας, η κοινωνική συνοχή, η ισότητα και η δικαιοσύνη (Νικολάου, 2005).

Στη διαπολιτισμική εκπαίδευση κυριαρχούν δύο κατευθύνσεις: αυτή του πολιτισμικού οικουμενισμού που αναδεικνύει τις ομοιότητες, τις οποίες εμφανίζουν οι πολιτισμικές αξίες των εκάστοτε διαφορετικών ομάδων σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία και αυτή της πολιτισμικής σχετικότητας που ξεκινά με δεδομένο την ισότητα των πολιτισμών και θέτει ως προτεραιότητα την ανάδειξη των πολιτισμικών διαφορών, οι οποίες υφίστανται μεταξύ των μελών ενός πολυπολιτισμικού συνόλου (Ευαγγέλου, 2007).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση εστιάζει μεταξύ άλλων σε ζητήματα όπως: η εκπαίδευση για την ετερότητα, ο σεβασμός στην ετερότητα, οι αλλοδαποί μαθητές, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ενσωμάτωση στην κοινωνία, η ισότιμη συμμετοχή, οι ίσες ευκαιρίες, η κατανόηση, η κατάρριψη των στερεοτύπων κ.ά. Συνέπεια αυτού είναι η διεθνής βιβλιογραφία να κατατάσσει τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στην κατηγορία των μαθημάτων που έχουν τη δυνατότητα να τέμνουν εγκάρσια το πρόγραμμα σπουδών χωρίς να αποτελούν αυτόνομα μαθήματα (Νικολάου, 2007). Αυτή η προσέγγιση προσφέρεται ιδιαίτερα για τη διάχυση της έννοιας, των αρχών και των αξιών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε πληθώρα γνωστικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος, μεταξύ αυτών και η Οικιακή Οικονομία.

Συνοψίζοντας κανείς τα προηγούμενα οδηγείται στο συμπέρασμα ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση εμφορείται από συγκεκριμένες αρχές και εστιάζει σε στοχευμένες θεματικές επιδιώκοντας σε κάθε περίπτωση την ομαλή συνύπαρξη των ανθρώπων στην κοινωνία, καθώς και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου με ανθρωπιστικούς όρους.

Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας των σχολικών εγχειριδίων

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί να εντοπίσει και να αναδείξει ζητήματα στα σχολικά εγχειρίδια του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας (Αμπελιώτης κ.ά., 2014, Αποστολόπουλος κ.ά., 2014) που έλκουν το άμεσο ενδιαφέρον της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Για την υλοποίηση του σκοπού της εργασίας χρησιμοποιήθηκε ως καταλληλότερη η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου (Δαουτόπουλος, 2005, Κυριαζή, 2009). Τα αποτελέσματα της ανάλυσης περιεχομένου παρουσιάζονται στη συνέχεια ανά ενότητα των σχολικών εγχειριδίων.

Με αφετηρία το πρώτο κεφάλαιο του σχολικού εγχειριδίου της Α' γυμνασίου «Η οικογένεια και ο κοινωνικός περίγυρος» και συγκεκριμένα την ενότητα: **1.1 Η οικογένεια – Η ελληνική οικογένεια** προκύπτει ότι προσφέρονται στους εκπαιδευτικούς ποικίλες δυνατότητες για την πραγματοποίηση διαπολιτισμικών προσεγγίσεων. Ειδικότερα, στο κείμενο του σχολικού εγχειριδίου πραγματοποιείται εκτενής αναφορά στην εναλλαγή των προσώπων και των φύλων στην αρχηγία της οικογένειας ανά εποχή και περιοχή. Παράλληλα, παρουσιάζεται η χριστιανική προσέγγιση για τον τρόπο λειτουργίας της οικογένειας. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι ο χριστιανισμός διακήρυξε την ισότητα ανάμεσα στον άνδρα και στη γυναίκα, καθώς και μεταξύ όλων των ανθρώπων, ενώ τονίζεται ότι πρόβαλλε την ανάγκη για αλληλοκατανόηση, σεβασμό και αγάπη μεταξύ των μελών της οικογένειας, καθώς και ευρύτερα. Στην ίδια ενότητα γίνεται λόγος για την ανάγκη διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παράδοσης μέσω της οικογένειας. Κατά αυτόν τον τρόπο γίνεται διάχυση ορισμένων αρχών και βάσεων της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως: η ενσυναίσθηση, η αλληλεγγύη, ο διαπολιτισμικός σεβασμός, η ισότητα και η κοινωνική συνοχή.

Μελετώντας τη δεύτερη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου **1.2 Οικογενειακή αγωγή** διαπιστώνεται ότι οι μαθητές διδάσκονται ότι η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου υλοποιείται μέσω της μετάδοσης συνηθειών, εθίμων και παραδόσεων. Οι συνήθειες, τα έθιμα και οι παραδόσεις σε περιοχές της Ελλάδας και του υπόλοιπου κόσμου αποτελούν ευκαιρία διαπολιτισμικής ζύμωσης και ώσμωσης, καθώς δύνανται να αναδειχθούν τα κοινά ή διαφορετικά σημεία τους. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο μαθητικός πληθυσμός στον ελλαδικό χώρο, λόγω της παρουσίας μεγάλου αριθμού αλλοδαπών μαθητών, εμφανίζει πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά οι ευκαιρίες αυτές πληθαίνουν σημαντικά και ποσοτικά και ποιοτικά.

Στην ενότητα **1.3 Κοινωνικός περίγυρος – Μορφές διαπροσωπικών σχέσεων** τονίζεται η αξία της συνεργασίας, της συμμετοχής, της αναγκαιότητας της ελεύθερης έκφρασης γνώμης, της αποδοχής της γνώμης των άλλων και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτά τα σημεία ενσπείρουν και καλλιεργούν αρχές, βάσεις και αξίες της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Συγχρόνως, οι μαθητές έρχονται σε επαφή στην πέμπτη ενότητα **1.5 Η κοινωνικότητα των νέων** με σημαντικές έννοιες για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση όπως: ο αλληλοσεβασμός στις διαπροσωπικές σχέσεις, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η άμιλλα, η ανθρωπιά, καθώς και η κατανόηση και ο σεβασμός στο άλλο φύλο.

Πρόσφορο έδαφος για την ουσιαστική καλλιέργεια διαπολιτισμικής κατανόησης και συνείδησης συνιστά η διατροφή, καθώς προσφέρεται για την ανάδειξη των κοινών ή διαφορετικών διατροφικών στοιχείων και συνηθειών μεταξύ των λαών. Πιο αναλυτικά, στο τρίτο κεφάλαιο του εγχειριδίου της Α΄ γυμνασίου «Διατροφή» στην ενότητα **3.1 Τροφή και τρόφιμα** γίνεται αναφορά στις νόσους πολιτισμού. Οι συγκεκριμένες νόσοι δύνανται να λειτουργήσουν ως συνδετικός κρίκος για διαπολιτισμική προσέγγιση, καθώς αφορούν σχεδόν το σύνολο των ανθρώπων παγκοσμίως. Παράλληλα, στην ενότητα **3.4 Ομάδα 2^η: Φρούτα και χορταρικά** παρουσιάζεται η υστέρηση στην κατανάλωση φρούτων και λαχανικών στον ελλαδικό και διεθνή χώρο και οι συνέπειές της για την ανθρώπινη υγεία. Αυτή η διαπίστωση προσφέρει πληθώρα δυνατοτήτων για διαπολιτισμικές προσεγγίσεις.

Στην ενότητα **3.8 Γλυκίσματα – Ροφήματα – Ποτά** παρουσιάζονται και αναλύονται τα διάφορα είδη γλυκισμάτων, ροφημάτων και ποτών. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναφερθεί στην αποδοχή που τυγχάνουν στην καθημερινή μας ζωή γλυκίσματα, ροφήματα και ποτά ανεξάρτητα από τη χώρα παραγωγής και προέλευσής τους. Κατά αυτό τον τρόπο καλλιεργείται έμμεσα ο διαπολιτισμικός σεβασμός και αμβλύνεται ο εθνικιστικός τρόπος σκέψης. Αντίστοιχα, η ενότητα **3.9 Σχεδιασμός γευμάτων** εστιάζει στον κοινό τρόπο διατροφής των λαών της μεσογείου (μεσογειακή πυραμίδα διατροφής). Η εστίαση στον κοινό τρόπο διατροφής είναι εφικτό να περιορίσει τον εθνικιστικό τρόπο σκέψης, να καλλιεργήσει το διαπολιτισμικό σεβασμό, την ισότητα, καθώς και να αναπτύξει αισθήματα ενσυναίσθησης και αλληλεγγύης για τους μετανάστες από μεσογειακές και όχι μόνο χώρες. Σε κάθε περίπτωση η τελευταία διαπίστωση είναι μια δύσκολη και περίπλοκη υπόθεση ειδικότερα σε περιοχές που έχουν «πληγεί» από τα αυξημένα μεταναστευτικά ρεύματα και τις συνέπειές τους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο του σχολικού βιβλίου της Α΄ γυμνασίου «Αγωγή Υγείας – Πρόληψη Ατυχημάτων» μελετώνται θέματα όπως: η ατομική υγιεινή, η στοματική υγεία, το κάπνισμα, η κατανάλωση αλκοόλ, η σωστή χρήση των φαρμάκων και τα ατυχήματα στο σπίτι, σε δημόσιους χώρους και στο δρόμο. Αυτά τα θέματα έχουν σημαίνουσα θέση για το σύνολο των ανθρώπων παγκοσμίως και επομένως, η ανάδειξη αυτής της διάστασης

τους συμβάλλει στην ενσυναίσθηση, στο διαπολιτισμικό σεβασμό και στην εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης.

Από τη μελέτη του πέμπτου κεφαλαίου του σχολικού εγχειριδίου της Α΄ γυμνασίου «Κατοικία» προκύπτει ότι υπάρχουν ζητήματα που αγγίζουν πτυχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, στην ενότητα **5.1 Η κατοικία και η σημασία της για τον άνθρωπο** παρουσιάζεται η πολιτισμική διάσταση της κατοικίας και οι πτυχές της διακόσμησης και της αρχιτεκτονικής της. Η συζήτηση αναφορικά με αυτές συμβάλλει καθοριστικά στην καλλιέργεια διαπολιτισμικού σεβασμού και στην εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης, καθώς ειδικότερα η διακόσμηση της κατοικίας ποικίλλει αναλόγως την περιοχή και τη χώρα. Ανάλογα αποτελέσματα επιτυγχάνονται μέσω της ενότητας **5.2 Ιστορική εξέλιξη της κατοικίας** στην οποία πραγματοποιείται μια διαχρονική παρουσίαση της εξέλιξης της κατοικίας από τους προϊστορικούς χρόνους, έως τους νεότερους και αναδεικνύεται η κοινή πορεία των λαών μέσα στο χρόνο και οι κοινές ως προς την κατοικία ανάγκες τους. Την ίδια στιγμή, στην ενότητα **5.3 Η ελληνική παραδοσιακή κατοικία** διατυπώνεται η άποψη ότι τα παραδοσιακά σπίτια χρήζουν σεβασμού και προσοχής, ώστε να διασωθούν και να διατηρηθούν. Αυτή η προσέγγιση δημιουργεί διάυλους συζήτησης για αντίστοιχες κατοικίες σε άλλες χώρες συμβάλλοντας στο διαπολιτισμικό σεβασμό και στην εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης.

Η ενδυμασία συνιστά μέρος της καθημερινής ζωής του ανθρώπου, το οποίο συχνά συνδέεται άμεσα με τη θρησκεία, την εθνική καταγωγή, την ιδεολογία και το πολιτισμικό περιβάλλον του. Αυτά τα ζητήματα πραγματεύεται το έκτο κεφάλαιο «Ενδυμασία» και ειδικότερα η ενότητα **6.1 Η ενδυμασία και η σημασία της για τον άνθρωπο**. Κατά αυτόν τον τρόπο ο εκπαιδευτικός δύναται να αναδείξει θέματα σεβασμού της ετερότητας, ενσυναίσθησης, διαπολιτισμικού σεβασμού, ισότητας, κοινωνικής συνοχής, καθώς και κοινωνικής δικαιοσύνης. Αντίστοιχα, στην ενότητα **6.2 Ιστορική εξέλιξη της ενδυμασίας – Η ελληνική παραδοσιακή ενδυμασία** παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη της ενδυμασίας και τονίζεται ιδιαίτερα η αξία της ενδυμασίας ως στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτή η διάσταση της ενδυμασίας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην προσπάθεια για καλλιέργεια του διαπολιτισμικού σεβασμού. Από την άλλη, η παρουσίαση της διαχρονικής εξέλιξης της ενδυμασίας προσφέρεται για την ανάπτυξη σεβασμού στην ετερότητα, καθώς και για τον εντοπισμό των κοινών και διαφορετικών στοιχείων στην ενδυμασία των λαών. Τον εντοπισμό των κοινών και διαφορετικών στοιχείων, εν προκειμένω στην ενδυμασία, πρεσβεύουν αντίστοιχα ο πολιτισμικός οικουμενισμός και ο πολιτισμικός σχετικισμός.

Από την ανάλυση περιεχομένου στο σχολικό εγχειρίδιο της Β΄ γυμνασίου προκύπτει ότι στο πρώτο κεφάλαιο «Οικιακή Οικονομία και ελληνικός πολιτισμός» εμφανίζονται επαναλαμβανόμενες αναφορές στη ιδιαίτερη αξία της φιλοξενίας. Πιο αναλυτικά στις ενότητες **1.1 Η Οικιακή Οικονομία στην αρχαία Ελλάδα**, **1.2 Η Οικιακή Οικονομία στο Βυζάντιο** και **1.3 Η Οικιακή Οικονομία στα μεταβυζαντινά χρόνια** αναφέρονται τα χαρακτηριστικά της φιλοξενίας προς τους «ξένους». Συνεπώς, οι συγκεκριμένες ενότητες προσφέρονται για να αναδειχθούν και να αναλυθούν ζητήματα υποδοχής μεταναστών, αλληλεγγύης προς τους πρόσφυγες, καθώς και εξάλειψης των εθνικιστικών ιδεών. Αυτά τα ζητήματα είναι αναγκαίο να αναλυθούν με ιδιαίτερη προσοχή με δεδομένη τη σημαντική προβολή και αποδοχή που τυγχάνουν οι ξενοφοβικές απόψεις και αντιλήψεις τα τελευταία χρόνια.

Στην ενότητα **1.4 Η ελληνική λαϊκή τέχνη** οι μαθητές διδάσκονται μεταξύ άλλων για το γεγονός ότι ειδικευμένοι έλληνες τεχνίτες περιόδευαν σε διάφορα μέρη της οθωμανικής αυτοκρατορίας εκτελώντας διάφορα έργα, οπότε εμμέσως δημιουργείται

πρόσφορο έδαφος για αναφορές στο διαχρονικό φαινόμενο της μετανάστευσης, για καλλιέργεια του διαπολιτισμικού σεβασμού και εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης. Την ίδια στιγμή, οι μαθητές μπορούν να εντοπίσουν κοινά στοιχεία λαϊκής τέχνης ανάμεσα στους λαούς κινούμενοι στην κατεύθυνση του πολιτισμικού οικουμενισμού. Εφόσον υπάρχει η σχετική δυνατότητα αντικείμενα λαϊκής τέχνης από διαφορετικά κράτη ή περιοχές μπορούν να παρουσιαστούν από τους μαθητές στη σχολική αίθουσα.

Η κυριότερη διαπολιτισμική προσέγγιση στο τέταρτο κεφάλαιο «Συμπεριφορά του καταναλωτή» εμφανίζεται στην ενότητα **4.3 Προσδιοριστικοί παράγοντες της καταναλωτικής συμπεριφοράς**. Σε αυτή την ενότητα αναλύονται μεταξύ άλλων το φύλο, οι παραδόσεις, η θρησκεία και η γεωγραφική περιοχή ως σημαντικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της καταναλωτικής συμπεριφοράς. Μέσω αυτών των παραγόντων υλοποιείται μια εις βάθος έμμεση προσέγγιση στις αρχές και στις βάσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Στο όγδοο κεφάλαιο «Αγωγή Υγείας» στην ενότητα **8.1 Νοσήματα και ασθένειες** αναλύεται το σύνδρομο ανοσοανεπάρκειας (AIDS). Εκτός από τις αναμενόμενες για την υγεία γνώσεις μπορούν να μεταδοθούν μηνύματα που να αγγίζουν τον τρόπο συμπεριφοράς έναντι αυτών των ασθενών. Αυτή η συμπεριφορά είναι απαραίτητο να χαρακτηρίζεται από την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, την ισότητα και την αποδοχή της διαφορετικότητας, οι οποίες αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Συγχρόνως, στην ενότητα **8.3 Έφηβοι – Διαφυλικές σχέσεις** αναλύονται τα χαρακτηριστικά του ανδρικού και του γυναικείου φύλου, καθώς και τρόποι προσέγγισης και συμπεριφοράς προς το άλλο φύλο. Στην παρουσίαση γίνεται εκτενής λόγος για την ανάγκη ύπαρξης κατανόησης, αλληλοσεβασμού, σωστής επικοινωνίας και συμπαράστασης στον άλλον άνθρωπο. Αυτά τα στοιχεία εμπλέκονται με αρχές και βάσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως: η ενσυναίσθηση, ο διαπολιτισμικός σεβασμός και η αλληλεγγύη.

Στο ένατο κεφάλαιο «Πρώτες βοήθειες» στην πρώτη ενότητά του (**9.1 Φαρμακευτικές ουσίες - Ναρκωτικά**) μελετώνται οι επιδράσεις των ναρκωτικών ουσιών, του αλκοόλ και του καπνού στην ανθρώπινη υγεία. Μια διαπολιτισμική ματιά σε αυτή την ενότητα θα αναδείκνυε την ανάγκη προσέγγισης των εθισμένων σε αυτές τις ουσίες ανθρώπων με ενσυναίσθηση, αλληλεγγύη και ισότητα, προκειμένου σταδιακά να υπερκεράσουν οριστικά το πρόβλημα του εθισμού που βιώνουν (Καδιγιαννόπουλος κ.ά., 2015).

Στη δεύτερη ενότητα **Γάμος και οικογένεια** του δέκατου κεφαλαίου «Προετοιμασία για το μέλλον» υποστηρίζεται ότι οι έγγαμοι είναι αναγκαίο να δείχνουν μεταξύ άλλων αμοιβαίο σεβασμό και κατανόηση, εμπλέκοντας εμμέσως αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Παράλληλα, στην τρίτη ενότητα **Σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας** αναπτύσσεται η άποψη ότι οι σχέσεις των μελών της οικογένειας πρέπει να βασίζονται στην ισότητα, στο σεβασμό, στην ανθρώπινη προσωπικότητα και στην αξιοπρέπεια, ενώ τα προβλήματα μεταξύ των μελών της είναι απαραίτητο να επιλύονται με διάλογο, αλληλοκατανόηση και σεβασμό στη γνώμη των άλλων. Αυτά τα χαρακτηριστικά αναδεικνύουν, επίσης, άμεσα ή έμμεσα, αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η διαπολιτισμική διάσταση εμφανίζεται, επίσης, σαφώς στην ενότητα **10.4 Στοιχεία Οικογενειακού Δικαίου**, καθώς η συγκεκριμένη ενότητα ασχολείται με το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις ελευθερίες, την ανάγκη για ισότητα των δύο φύλων, διαφύλαξη των δικαιωμάτων του παιδιού και σεβασμού των θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Καταληκτικά προκύπτει ως συμπέρασμα ότι στα σχολικά εγχειρίδια της Οικιακής Οικονομίας υφίσταται πληθώρα ζητημάτων, τα οποία έλκουν το ενδιαφέρον της

διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και παρέχουν στους εκπαιδευτικούς την ευκαιρία για ποικίλες διαπολιτισμικές προσεγγίσεις.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η πραγματοποιηθείσα ανάλυση στο σύνολο των ενοτήτων της παρούσας εργασίας αναδεικνύει τρία ιδιαίτερα χρήσιμα συμπεράσματα. Αρχικά προκύπτει ως συμπέρασμα ότι στα σχολικά εγχειρίδια της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ γυμνασίου υφίστανται διάσπαρτα ζητήματα και στοιχεία, τα οποία αναφέρονται, άμεσα ή έμμεσα, στη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Η ύπαρξη μιας αρκετά έντονης διαπολιτισμικής διάστασης στα σχολικά εγχειρίδια της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ γυμνασίου αποτελεί το δεύτερο κύριο συμπέρασμα, το οποίο θεμελιώνεται στο γεγονός ότι αναδεικνύονται ποικίλα ζητήματα όπως: ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σχέσεων, διαπολιτισμικού σεβασμού, αλληλεγγύης, ισότητας και διατήρησης και σεβασμού της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η ύπαρξη ενός διακριτού διαπολιτισμικού χαρακτήρα στα σχολικά εγχειρίδια της Οικιακής Οικονομίας συνεπάγεται την ισχυρή μετάδοση πανανθρώπινων αξιών όπως: η ισότητα, η αλληλεγγύη κ.ά που ενισχύουν την απόκτηση ανθρωπιστικής παιδείας, η οποία βρίσκεται υπό «διωγμό» στο σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Η ύπαρξη θεμάτων, τα οποία έλκουν το ενδιαφέρον της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στα σχολικά εγχειρίδια της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ γυμνασίου καθιστά επιτακτική ανάγκη τη στοχευμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι διδάσκουν το μάθημα στα αντίστοιχα ζητήματα. Συγχρόνως, αποτελεί αναγκαιότητα η πολύπλευρη ανάδειξη - παρουσίαση συγκεκριμένων τρόπων - προτάσεων προσέγγισής τους μέσω του αναλυτικού προγράμματος και του βιβλίου του καθηγητή.

Συνοψίζοντας, συμπεραίνεται ότι στα σχολικά εγχειρίδια της Οικιακής Οικονομίας της Α΄ και Β΄ γυμνασίου υπάρχει σε σημαντικό βαθμό η διαπολιτισμική διάσταση. Σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να αναδεικνύει τα αντίστοιχα ζητήματα προς, άμεσο και μακροπρόθεσμο, όφελος τόσο των μαθητών, όσο και του κοινωνικού συνόλου. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι εφικτό να συνεισφέρει σημαντικά η στοχευμένη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα ζητήματα.

Βιβλιογραφία

- Batelaan, P., & Van Hoof, C. (1996). Cooperative learning in intercultural education. *European Journal of Intercultural Studies*, 7 (1), 5-16.
- Essinger, H. (1988). Interkultureller Erziehung als antirassistische Erziehung. In Pommerin G (Ed.) *Und im Ausland sind die Deutsche auch Fremde* (pp 58-72). Frankfurt.
- Αμπελιώτης, Κ., Αποστολόπουλος, Κ., Γεωργιτσογιάννη, Ε., Γιαννακούλια, Μ., Κροκίδη, Ε., Προβατάρη, Σ., Σαΐτη, Α. (2014). *Οικιακή Οικονομία Β Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Αθήνα: ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Αποστολόπουλος, Κ., Γεωργιτσογιάννη, Ε., Κανέλλου, Α., Σαΐτη, Α., Σδράλη, Δ., Τριάδη, Δ. (2014). *Οικιακή Οικονομία Α Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού*, Αθήνα: ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Δαουτόπουλος, Γ. (2005). *Μεθοδολογία κοινωνικών ερευνών*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Ευαγγέλου, Ο. (2007). *Διαπολιτισμικά αναλυτικά προγράμματα*, Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδανός.
- Καδιγιαννόπουλος, Γ., Καραβίδα, Μ., Φαρσάρης, Γ. (2015). Η διαπολιτισμική προσέγγιση του ασθενή και της ασθένειας. Στο: Π. Γεωργιτσογιάννης (Επιμ.), *Εκπαίδευση και Ετερότητα*, Τόμος: Ι, 192-201. Πάτρα.

- Κουτρούμπα, Κ. (2004). *Διδακτική εφαρμογή στην Οικιακή Οικονομία*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγούρας, Η. (2007). *Στρατηγικές διδασκαλίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νικολάου, Γ. (2005). *Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Γ. (2007). Η διαθεματική αξιοποίηση των αρχών της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης μέσα από το Αναλυτικό πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου. Στο Γ. Καψάλης & Α. Κατσίκης (Επιμ.) *Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας*, 1173-1185. Ιωάννινα.
- Φ. Ε. Κ 33. Τροποποίηση του Αναλυτικού Προγράμματος του Μαθήματος “Οικιακή Οικονομία” Γυμνασίου, τ. Β, 23-1-1998.
- Φύκαρης, Ι. (2010). *Σύγχρονες διαστάσεις του διδακτικού έργου και ρόλου του εκπαιδευτικού*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.